

СТАНОВИЩЕ

За дисертационния труд на докторант Деница Пламенова Гацинска

„Кризата Ковид – институционална комуникация и легитимност – България и ЕС”

Научен ръководител: проф. дпн Татяна Дронзина

От доц. д-р Искрен Иванов

Катедра „Политология“

СУ „Свети Климент Охридски“

I. АКТУАЛНОСТ И ПРИЛОЖИМОСТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО.

Дисертационният труд на докторант Деница Гацинска се фокусира върху един слабо изследван в научния дебат проблем – влиянието на Пандемията от Коронавирус върху политическите и културни нагласи, както и последиците, които тези процеси имат за глобалния баланс на силите в системата на международните отношения. Обективно погледнато, тази дисертация е първото изследване в България, посветено на тези проблеми като, до този момент, повечето анализи, които акцентират върху геополитическите последици от Пандемията принадлежат на американски автори. Темата е повече от актуална тъй като в научния дебат все по-усилено се застъпва становището, че Коронавирусът е отключил центробежни процеси, довели до трайно преформатиране на международната система. В този контекст, съществува, разбира се и другото становище – че Пандемията сама по себе си не може да бъде толкова мощен източник на промяна. Но в рамките на своята дисертация, докторантът убедително оборва тази теза и защитава позицията си като си служи както с теоретични, така и с емпирични аргументи. С тази заявка, дисертационният труд ясно се позиционира като дълбочинно емпирично изследване в сферата на международните отношения и сигурността. Макар че заглавието на изследването е насочено конкретно към България и Европейският

съюз, голяма част от дискусиата и примерите, с които докторантът си служи се отнасят и до по-широкообхватни казуси от международната политика например отношенията между САЩ и Китай, отношенията между САЩ и Европа, както и външната политика на Русия след края на Студената война. Голяма част от тези примери способстват за това по-ясно да бъде представена ролята и мястото на България в тези процеси и отражението на Пандемията върху институционалната и политическата – а защо не и геополитическата – култура у нас. Това ми дава право да считам, че представеният дисертационен труд има висока степен на значимост и приложимост, което го прави ценен принос към съществуващите до този момент изследвания в сферата на международните отношения и политическите науки.

II. СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.

Представеният ръкопис е с дължина 248 стандартни машинописни страници и включва: заглавна страница, съдържание, увод, пет глави, заключение и библиография. В рамките на текста са представени и седем приложения под формата на диаграми, които представят резултатите от емпиричното изследване на докторанта. Използваната литература включва 105 източника: книги и монографии на български и английски език; статии и емпирични изследвания в български и чуждестранни издания и медийни публикации. Цитираните източници са посочени директно в текста, като стандартът на цитиране следва модела на Американската психологическа асоциация (APA). В рамките на библиографията, посочените автори са подредени по азбучен ред. Ръкописът отговаря на техническите изисквания за написване на дисертационен труд със съвсем незначителни неточности като например липсата на съдържание, което е изрично упоменато след заглавната страница и което предполагам се дължи на това, че докторантът се е постарал да се вмести в необходимите срокове за апробиране на дисертационния си труд. Посочените автори са адекватно подбрани за целите на изследването и отразяват съществуващи вече анализи по тази тема, което ги прави приложими към целите на дисертацията.

III. НАУЧНИ ПРИНОСИ И СЪДЪРЖАТЕЛНОСТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО.

Дисертационното изследване е с много добра степен на научна обективност, което е водещ академичен стандарт за написването на един дисертационен труд и главен критерий за съдържателността на неговите приноси, особено в сферата на сигурността. Изтъквам това като достойнство на дисертацията тъй като в нея са разгледани голям брой казуси от българската и международната политика без авторът да взема страна в едната или другата посока.

Научните приноси на това изследване са в следните посоки:

1. В изследването си, докторант Гაცинска формира свой модел за политическите ефекти от Пандемията въз основа на променливи, опрационализирани чрез основните социологически и политически теории, които са в състояние да обяснят влиянието на такива явления. Считаю това за оригинален принос на дисертацията по следните няколко причини. Първо, моделът е развит не само в теоретичната му част, той е тестван с няколко казуса от българската и глобалната политика. Това доказва неговата валидност и го прави приложим инструмент за оценяване на ефектите от Пандемията върху институционалната и политическа култура на развитите общества. Второ, променливите, върху които стъпва моделът са общовалидни образци в политическата наука тъй като отразяват някои от основните приноси в областта на международните отношения и политическите идеи. В този смисъл, докторант Гაცинска е извършила огромна по обем работа тъй като за прегледа на тези теории основателно са отделени цели две глави от изследването. Трето, тестването на модела е тясно обвързано с конспиративните теории, които набраха широка популярност по време на Пандемията от Коронавирус. Това е много ценен принос тъй като сравнително малка част от научните изследвания в тази област говорят за ролята на конспирациите, чието влияние понякога може да бъде много по-сериозно отколкото това на реалните предизвикателства за човешката сигурност. Тук е мястото да подчертая, че отделните променливи са изведени в съдържанието доста подредени, което улеснява разбирането на модела.

2. Сред научните приноси е емпиричното изследване, което Деница Гацинска прави в подкрепа на своята хипотеза. То включва два етапа – дълбочинни интервюта с журналисти, отразявали Пандемията при избухването ѝ и онлайн разговори с още 1200 респонденти – представители на други професионални групи в обществото. Въпросникът за интервютата е разделен на две като разговорите с представители на медиите са проведени по специализирана методика, докато останалата част от участниците са подбирани на случаен принцип, а нагласите им са анализирани въз основа на полуструктурни интервюта с отворени въпроси. Докторантът извежда резултатите от емпиричното си изследване под формата на количествени данни и ги обобщава графично като диаграми, отразяващи седем от аспектите на политическите и културни нагласи на гражданите в извадката. Счита, че направеното изследване е оригинален принос на дисертацията по две причини. Първо, като изключим изследванията на по-големите социологически агенции и официалната статистика по време на самата Пандемия, в България липсват анализи, които да представят нагласите на гражданите по толкова сбит и систематизиран начин. Второ, въз основа на така направените оценки и изводи, резултатите от това изследване могат да послужат за разработването на конкретни политики и стратегии за управление на кризи на национално ниво. Много правилно докторантът взема като отправна точка за влиянието на Пандемията символите и лозунгите, които българското общество възприе по-късно при опитите за промяна на политическия климат в страната. В този смисъл докторантът стига до извод, който е общовалиден за политическата действителност в България – че стимулите за социална и политическа промяна могат да възникнат или под влиянието на външни сили или при появата на достатъчно мощни явления като Пандемията, които са в състояние да поставят под въпрос възприятията на гражданите за политиката и начина, по който тя се провежда от едно или друго правителство. Тези изводи са ценни и с това, че доказват стара теза, която важи за българското общество – че неговата поляризация е основната заплаха за сигурността му.

3. Ценни са и приносите на изследването, свързани с онези аспекти от Пандемията, които повлияха върху баланса на силите в глобалната

политика – някои от тях също толкова силно, колкото и атентатите от 11 Септември 2001 година. Тук могат да бъдат посочени няколко важни приноса, които са засягани и в рамките на други разработки, но тук са систематизирани особено убедително. Първият от тях е начинът, по който докторантът анализира икономическите взаимоотношения между хората на глобално ниво. Макар на този въпрос да е отделено по-малко внимание, засягането му е ключово тъй като дисертацията доказва обективната истина, че Коронакризата доведе до рязко увеличаване на ножицата между бедни и богати. Прогнозите на докторанта тук са ценни с това, че те разкриват един от най-големите рискове пред функционирането на либералната демокрация – елиминирането на средната класа и принудителното ограничаване на правата и свободите на гражданите. На второ място, изследването доказва, че иначе подценявани бедствия като пандемии могат да повлияят върху поведените на държавните актьори и в този смисъл – да ускорят или забавят прехода от едно състояние на международната система към друго. Тук докторантът сякаш е оставил отворен въпроса за това кой от глобалните актьори е бил най-засегнат и променен от Пандемията – отговорът на този въпрос до голяма степен крие и отговора на въпроса в какъв свят ще живеем в идните десетилетия. Не на последно място, значително място е отделено на това по какъв начин Пандемията от Коронавирус се отрази върху мултилатерлизма като стълб на глобалната политика и лидерската роля на САЩ от края на Втората световна война насам. Въпросът за това дали Пандемията би могла да доведе до края на американското лидерство или това е просто процес, който е обективно предпоставен в динамиката на глобалната политика е спор в научния дебат, също толкова значим, колкото и дебатът между неолиберали и реалисти за бъдещата роля на Америка в глобалната политика. Ето затова – и много правилно – докторантът разглежда кризата на мултилатерализма и ограниченията пред свободното движение на гражданите като възможност на други държавни актьори като Китай и Русия да прокарат своята визия за това как трябва да изглежда международната система.

4. Във вътрешнополитически план са направени ценни изводи за това как Пандемията от Коронавирус е повлияла върху визията и ролята на

лидерството в българската политика и политическото поведение на елита. Считаю този аспект от изследването за особено ценен принос на дисертацията тъй като той тества до каква степен политическите актьори в страната са способни да управляват ефективно кризисни ситуации, които заплашват човешката сигурност. Промените в начина, по който политиците виждат Пандемията или я използват за постигането на политическите си цели може да послужи като отправна точка за анализ на други такива ситуации, както и за това да бъде установено доколко е достоверен митологизираният наратив, че българите могат да се обединят в лицето на предизвикателства, които заплашват функционирането на държавата. Както сочи изследването на докторант Гацинска – това не просто не се случи по време на Пандемията, а даже напротив – поляризацията в българското общество стана толкова видима, че създаде предпоставки за промяна на политическия дневен ред.

Мога да обобщя, че изведените приноси придават на изследването висока степен на дисертабилност, поради което считам, че представеният текст отговаря на съдържателните изисквания за написването на докторска дисертация.

IV. ЗАБЕЛЕЖКИ И ПРЕПОРЪКИ КЪМ ИЗСЛЕДВАНЕТО.

Към изследването могат да бъдат направени следните препоръки, за част от които си запазвам правото да отбележа, че вероятно са следствие от визията на докторанта за това какво е бъдещето на политическия дневен ред на национално и глобално ниво:

1. В дисертационното изследване са засегнати няколко аспекта от американския политически живот, които докторантът обвързва пряко с Пандемията. Първият от тях касае президентския мандат на Доналд Тръмп и политиката му в последните години от неговото управление. Факт е, че стратегията за борба на Тръмп с Коронавируса не почиваше върху логическа рамка и доведе до голям брой жертви в САЩ, но е трудно да търсим провалът на неговата администрация основно в Пандемията. Антиваксьорската реторика на Тръмписткото крило доведе до срив в американската здравна система, но тя беше далеч по-слаба от заряда, който крайнодесните движения в Америка

генерираха за да задържат доверието в Тръмп. Подходящ аргумент в това отношение е Щурмът на Капитолия, който не беше провокиран пряко от отворената политика на президента спрямо Пандемията, а основно от популизъм. Вторият аспект се отнася до политиката на американското правителство по време на Пандемията. Факт е, че Тръмпистите в САЩ настояваха срещу Коронавируса да не се вземат рестриктивни мерки, защото това ще ограничи правата и свободите на американските граждани. Но реално, Америка беше една от страните с най-рестриктивни политики в областта на здравеопазването, най-вече заради стратегията на проф. Антъни Фаучи, който по това време изпълняваше длъжността на медицински съветник към администрацията Тръмп. От тази гледна точка е трудно да се твърди, че политиката на американските администрации за справяне с Пандемията не беше успешна.

2. В изследването е отделена специална глава на това по какъв начин Пандемията от Коронавирус влияе върху глобалния баланс на силите в системата на международните отношения. Двама от основните автори, върху които стъпва докторантът са Кеохейн, Питърсън и Краснър които дават дефиниция на мултилатерализма като система на сътрудничество за постигане на траен глобален мир. На някои места в дисертацията, има припокриване между мултилатерализма като подход и многополюсния модел като състояние на системата на международните отношения. Хубаво е да се уточни, че става въпрос за две различни понятия, които имат и различно значение в теорията. Спорно е и твърдението, че мултилатерализмът отразява западните предпочитания и подходи във външната политика – това невинаги е така и много зависи от начина, по който американските президенти виждат сътрудничеството с партньорите си в Европа и Азия.

3. Понятието хегемон често се използва за да опише статута на страни като Китай и Русия, но предвид обективните геополитически реалности на нашето време е трудно да говорим, че в глобален план изобщо има хегемони. По същество, ако приемем това твърдение следва да отхвърлим предишното тъй като хегемоните не са склонни да приемат мултилатерализма като даденост. Препоръчвам на

докторанта да използва понятието „кандидати за глобални лидери“ тъй като то по-точно отразява позицията на държави като Русия и Китай.

4. Понятието суверенизъм е дефинирано като доктрина, която отрича мултилатерализма. Тази идея не е напълно нова, но големият си гласък тя получава след 11 Септември 2001 година с отслабването на еднopolюсният модел. Основните ѝ вдъхновители са следните автори: Дълфин Алъс, Бъртранд Бади, Аристотел Калис, Джошуа Цъвин и Марк Полак. Мисля, е работата само би спечели ако докторантът вмъкне няколко от тези дефиниции в работата си за да покаже каква е връзката на понятието с мултилатерализма.

V. ЗАКЛЮЧЕНИЕ.

В заключение, представеният от докторанта текст доказва, че има потенциала да стане част от младата научна общност, която изследва сферата на международната сигурност. Предлагам на уважаемото научно жури да подкрепи този млад учен и заявявам, че ще гласувам „за“ присъждането на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.3. (Политически науки) на Деница Пламенова Гацинска.

Дата: 24.04.2024

Доц. д-р Искрен Иванов

Гр. София